

NAJKRÓTSZĄ DROGĄ

SAMODZIELNA BRYGADA SPADOCHRONOWA

1941–1947

PRZEZNACZENIE

Jednostka miała być wykorzystana do wsparcia powstania powszechnego w okupowanej Polsce. Jako jedyna jednostka polska nie podlegała wówczas dowództwu brytyjskiemu.

- TERENY OKUPOWANE PRZEZ III RZESZĘ
- TERENY OKUPOWANEJ POLSKI
- PAŃSTWA NEUTRALNE

Miejscem formowania się Brygady było hrabstwo Fife położone na terenie Szkocji.

FORMOWANIE

Na wniosek płk. dypl. Stanisława Sosabowskiego Naczelny Wódz gen. Sikorski rozkazem z 23 września 1941 przemianował 4 Brygadę Kadrową Strzelców na 1 Samodzielną Brygadę Spadochronową. Na początku 1941 ani Wielka Brytania, ani USA nie posiadały tego rodzaju jednostek.

23.09.1941

POD KOMENDĄ BRYTYJSKĄ

10 sierpnia 1944 Brygada została podporządkowana Brytyjczykom i włączona do brytyjskiej 1 Dywizji Powietrznodesantowej gen. Urquharta.

LICZEBNOŚĆ

2200
ŻOŁNIERZY

150

PONAD 150 ŻOŁNIERZY Z BRYGADY ZOSTAŁO CICHOCIEMNYMI.

W 1942 Brygadę wzmocniono byłymi jeńcami z obozów w ZSRS. 1 SBS w 1944 liczyła 2200 żołnierzy.

SKOLENIE / MAŁPI GAJ

Małpi Gaj – spadochronowy ośrodek szkoleniowy stworzony przez gen. Sosabowskiego. Znajdował się on w parku i budynku „Largo House” w Upper Largo w Szkocji. Wszystkie urządzenia, włącznie z innowacyjną wieżą spadochronową, zostały wykonane samodzielnie przez żołnierzy. Ćwiczenia odbywały się także w Inverloch Castle, gdzie mieścił się brytyjski Ośrodek Wyszakolenia Dywersyjnego. Program szkolenia obejmował m.in. stosowanie materiałów wybuchowych i zakładanie pułapek. Szkolenie spadochronowe odbywało się w Ringway koło Manchesteru.

Zawołanie Brygady: „Najkrótszą drogą” – wybrał jej dowódca.

DOWÓDCY BRYGADY:

- GEN. BRYG. STANISŁAW SOSABOWSKI (kwiecień 1940 - 9 grudnia 1944)
- PPŁK DYPL. STANISŁAW JACHNIK (9 grudnia 1944 - 14 marca 1945)
- PŁK JAN OLIMPIUSZ KAMIŃSKI (29 marca 1945 - 6 kwietnia 1945)
- PPŁK ANTONI RAWICZ-SZCZERBO (13 kwietnia 1945 - do rozwiązania)

20
06

Transport 4 Dywizji z Francji do Wielkiej Brytanii. Formowanie Kanadyjskiej Brygady Strzelców.

15
08

Przemianowanie Brygady Kanadyjskiej na 4 Kadrową Brygadę Strzelców.

23
09

Naczelny Wódz gen. Sikorski przemianował na wniosek płk. Stanisława Sosabowskiego 4 Brygadę Kadrową Strzelców na 1 Samodzielną Brygadę Spadochronową.

15
06

W Cupar odbyła się uroczystość przekazania sztandaru wykonanego przez kobiety z okupowanej Warszawy. Matkami chrzestnymi zostały Zofia Kossak-Szczucka i Maria Kann.

15
06

Awans Stanisława Sosabowskiego na stopień generała brygady.

25
07

Dowództwo AK poprosiło o zrzut Brygady do Warszawy do pomocy w Powstaniu. Do zrzutu ostatecznie nie doszło.

1940

1941

1944

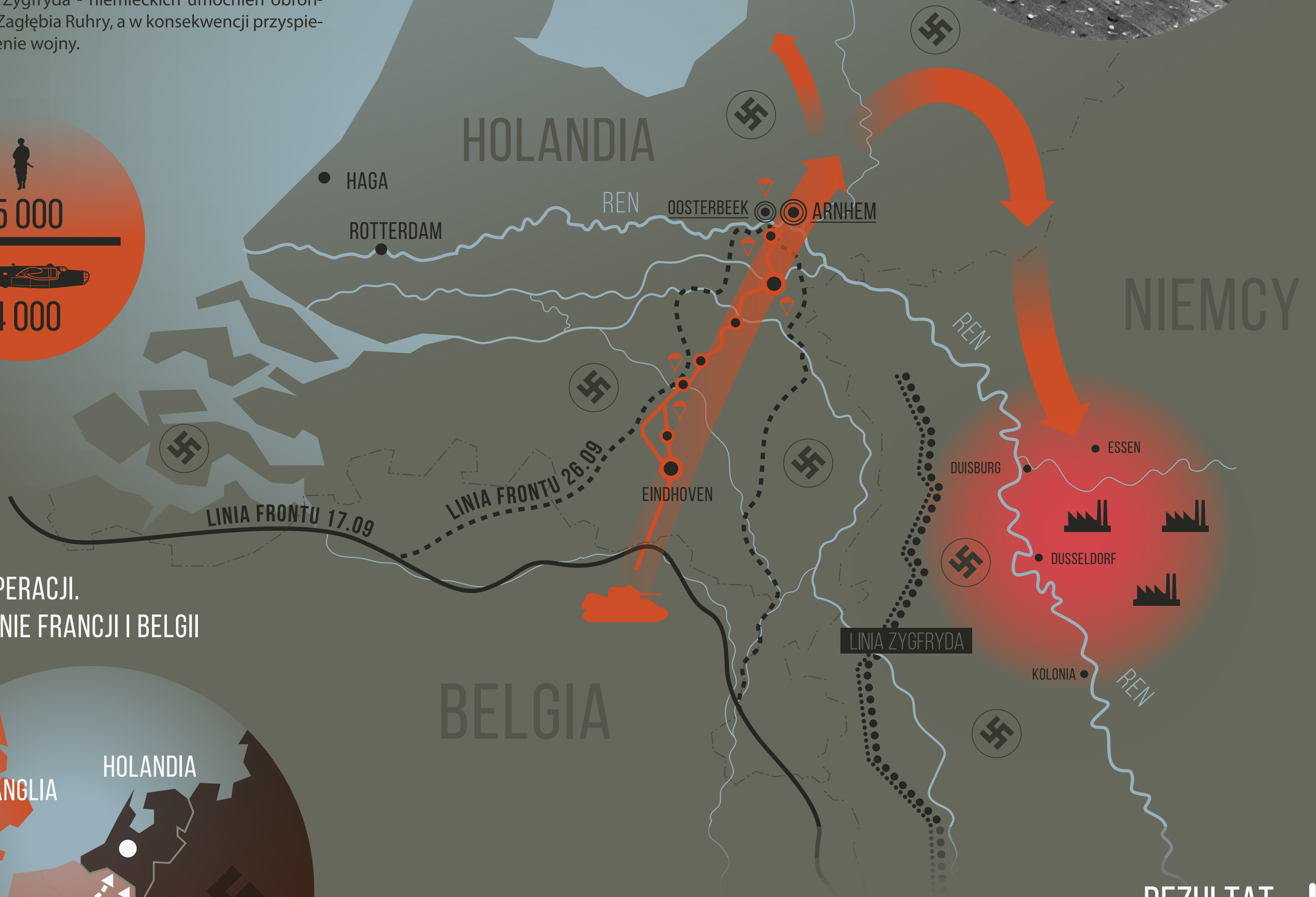
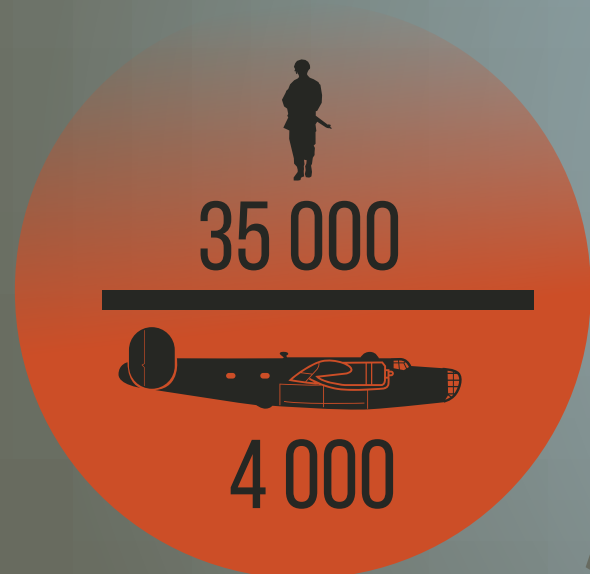

O JEDEN MOST ZA DALEKO

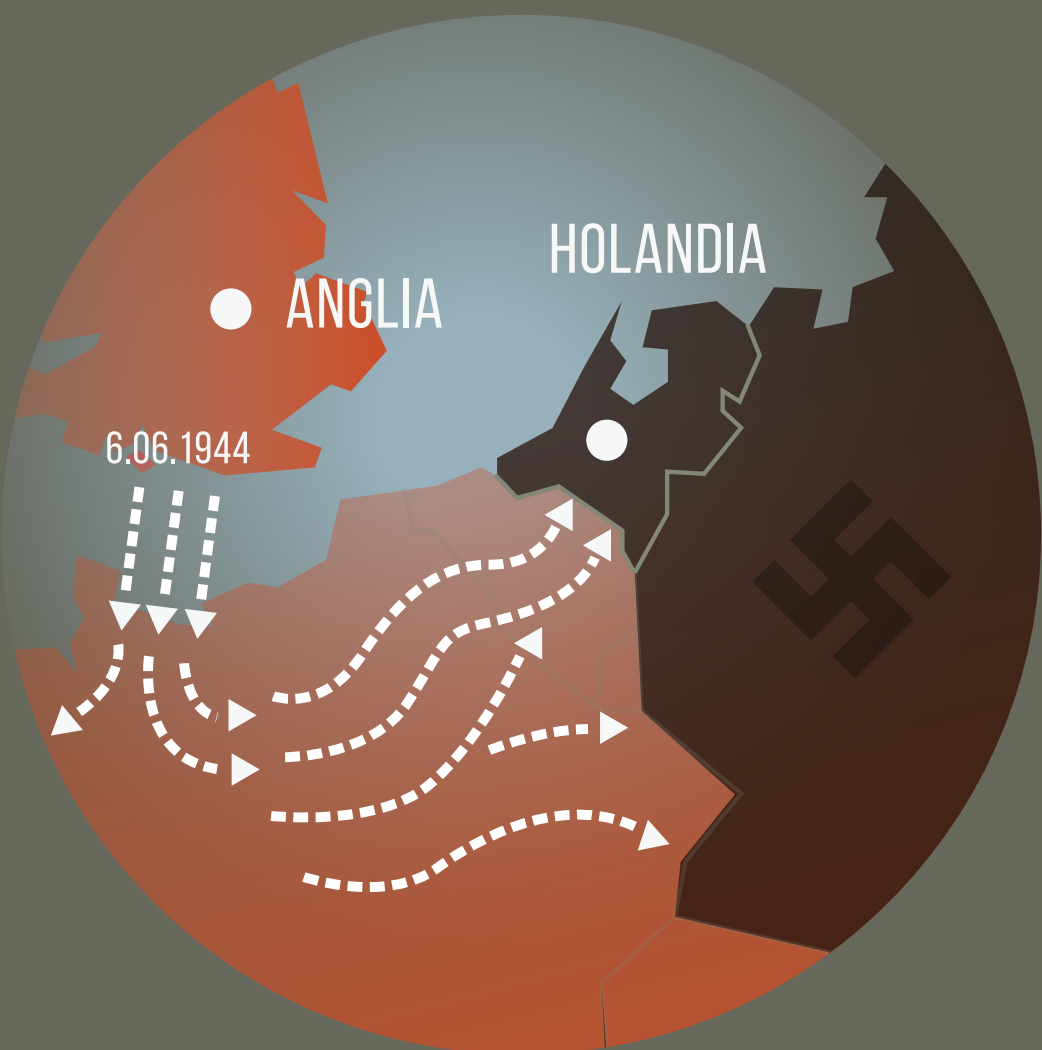
OPERACJA „MARKET GARDEN”

PLANY I CEL OPERACJI

Operacja „Market Garden” była największą operacją z udziałem wojsk powietrznodesantowych przeprowadzoną przez aliantów w czasie II wojny światowej. Jej celem było uchwycenie mostów na Renie i innych rzekach, zanim Niemcy zdążą je zniszczyć. Miało to umożliwić rozdzielenie wojsk niemieckich, obejście od północy Linii Zygfryda - niemieckich umocnień obronnych, zajęcie Zagłębia Ruhry, a w konsekwencji przyspieszyć zakończenie wojny.

PROLOG OPERACJI. WYZWOLENIE FRANCJI I BELGII

REZULTAT

Aliantom udało się przejąć kontrolę nad pierwszymi mostami, ale operacja zakończyła się niepowodzeniem, ponieważ nie zdobyto ostatniego mostu w Arnhem. Klęska uważana jest za ostatnie taktyczne zwycięstwo III Rzeszy. Operacja została zaplanowana przez marszałka Bernarda Law Montgomery'ego.

ŁĄCZNIE

17 000

12 000
SPADOCHRONIARZY

1300

6 000

1 Dywizja Powietrznodesantowa, która walczyła pod Arnhem, została okrążona przez Niemców i doszczętnie zniszczona. Z 10 005 spadochroniarzy tej brytyjskiej dywizji ocalało jedynie 2827 żołnierzy.

5 847

93

342

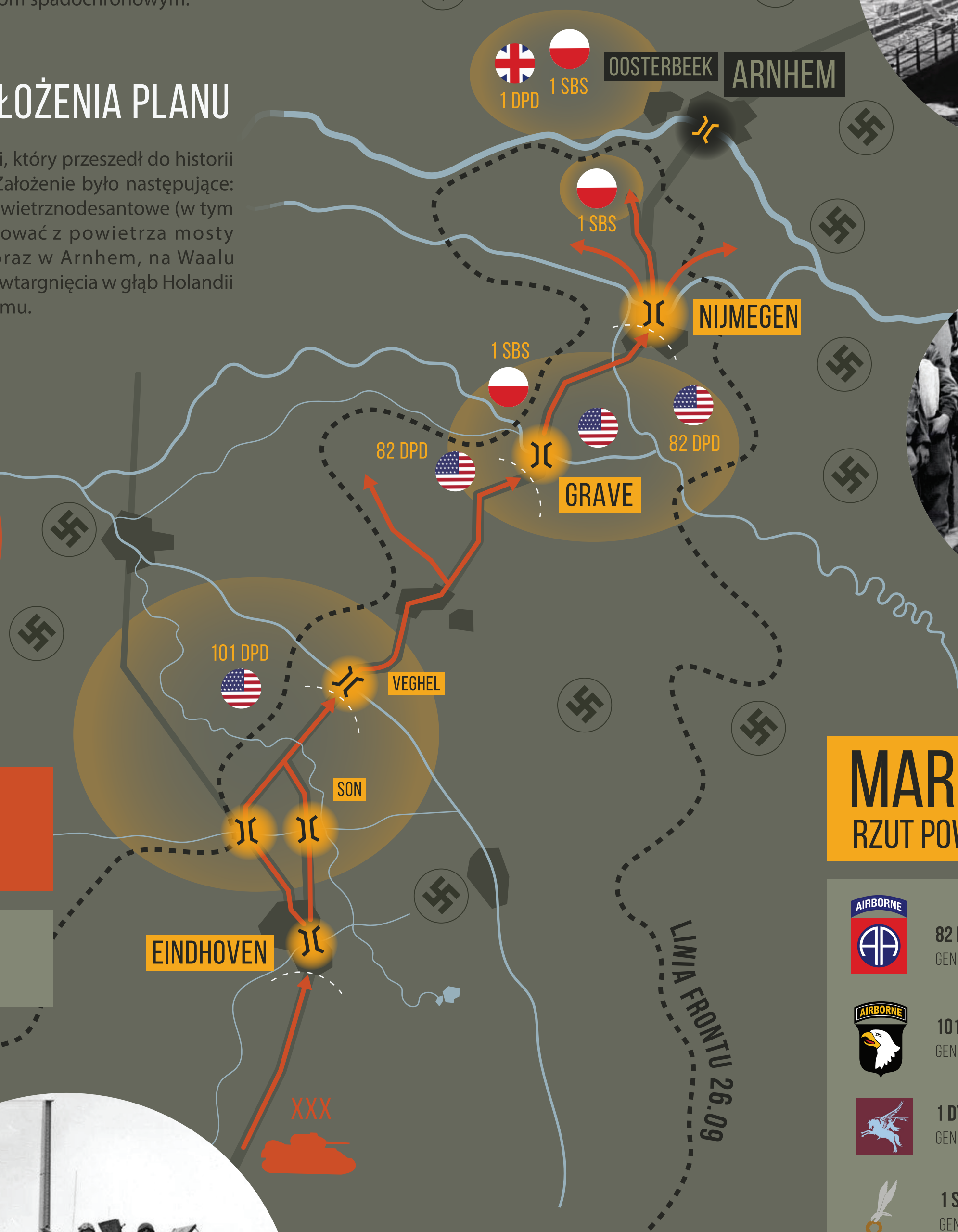
W LOCIE SZUMIĄ SPADOCHRONY...

AMBITNY PLAN ODCIĘCIA NIEMCÓW OD SUROWCÓW

Od sierpnia do września 1944 pięciokrotnie zmieniano plan operacji, w której 1 Brygada Spadochronowa miała wziąć udział. Planiści alianccy pragnęli za wszelką cenę dostać się do przemysłowego centrum III Rzeszy w Zagłębiu Ruhry. Chcieli osiągnąć ten cel dzięki oddziałom spadochronowym.

MARKET GARDEN. ZAŁOŻENIA PLANU

Zdecydowano się na wariant operacji, który przeszedł do historii pod kryptonimem „Market Garden”. Założenie było następujące: amerykańskie i brytyjskie oddziały powietrznodesantowe (w tym brygada Sosabowskiego) miały opanować w powietrzu mosty w rejonie Eindhoven, Nijmegen oraz w Arnhem, na Waalu i Renie – dając tym samym możliwość wtargnięcia w głąb Holandii brytyjskiemu XXX Korpusowi Armijnemu.

GARDEN RZUT LĄDOWY

XXX KORPUS BRYTYJSKI
GENERAŁA PORUCZNIKA BRIANA HORROCKSA

MARKET RZUT POWIETRZNODESANTOWY

82 DYWIZJA POWIETRZNODESANTOWA
GENERAŁA MAJORA JAMESA GAVINA

101 DYWIZJA POWIETRZNODESANTOWA
GENERAŁA MAJORA MAXWELLA TAYLORA

1 DYWIZJA POWIETRZNODESANTOWA
GENERAŁA MAJORA ROBERTA URQUHARTA

1 SAMODZIELNA BRYGADA SPADOCHRONOWA
GENERAŁA BRYGADY STANISŁAWA SOSABOWSKIEGO

PRZYCZYNY PORAŹKI. ZŁA OCENA SYTUACJI

Nie wzięto pod uwagę ograniczeń terenowych oraz nie doceniono sił niemieckich.

Rozsądna ocena sytuacji dokonana przez Sosabowskiego znalazła wyraz w twórczości artystycznej – pokazuje to słynne dzieło Corneliusa Ryana „O jeden most za daleko” i jego ekranizacja w reżyserii sir Richarda Attenborough.

2
08

Sformowano 1 Aliancką Armię Powietrznodesantową, w skład której wszedł 1 Korpus Powietrzny z 1 Samodzielną Brygadą Spadochronową.

10
08

Brygada została podporządkowana Brytyjczykom i włączona do brytyjskiej 1 Dywizji Powietrznodesantowej („Czerwone Diabły”) gen. Urquharta.

12
09

Odprawa 1 Brytyjskiej Dywizji Powietrznodesantowej i 1 SBS, podczas której wyznaczono im zadania: uchwycenie mostów w Arnhem i utworzenie przyczółka dla XXX Korpusu na prawym brzegu Renu.

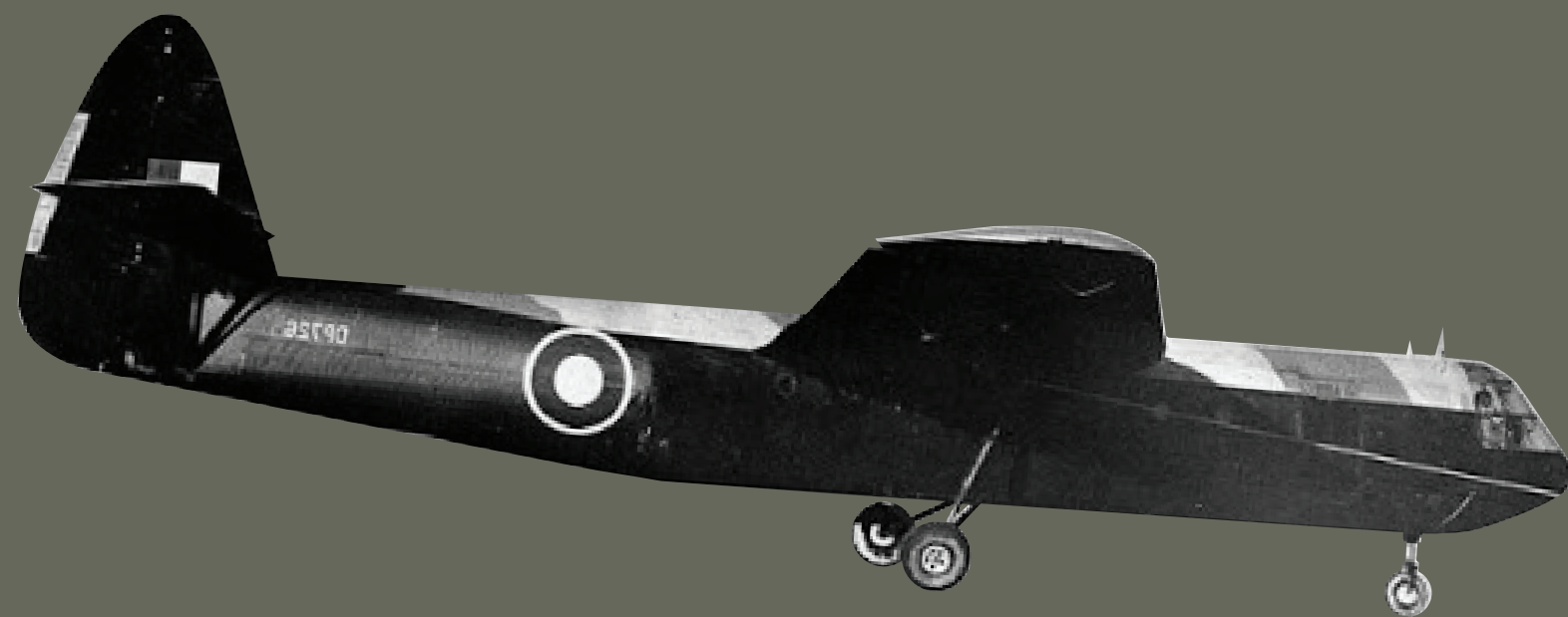
17
09

Dzień „D” – rozpoczęcie operacji „Market Garden”. Polska Brygada Spadochronowa miała zostać zrzucona w trzecim rzucie 19 września.

1944

W LOCIE SZUMIĄ SPADOCHRONY...

4 22/23.09 23/24.09

PRÓBY PRZEPRAWY PRZEZ REN

1 18-19.09

RZUT SZYBOWCOWY

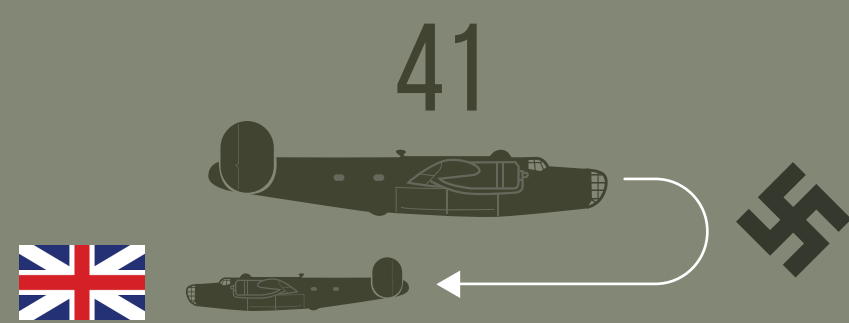
Polska Brygada wyruszyła do operacji podzielona. Rzut szybowcowy z ciężkim sprzętem i działami pancernymi lądował wspólnie z Czerwonymi Diabłami na prawym brzegu Renu w okolicy Oosterbeek 18 i 19 września.

2 21.09

RZUT SPADOCHRONOWY

Wskutek gęstej mgły nad Wielką Brytanią rzut spadochronowy razem z dowódcą lądował z kilkudniowym opóźnieniem. Polscy spadochroniarze zostali rzućni pod ogniem niemieckim na lewym brzegu Renu w okolicach Elst.

Zrzuceno ok. 1000 spadochroniarzy z ponad 1500 planowanych.

W trakcie zrzutu 41 samolotów zawróciło.

3

WALKI W DRIEL

Brak możliwości przeprawy i atak Niemców zmusił Brygadę do walk obronnych w Driel. Mimo braku sprzętu przygotowywano przeprawę na drugą stronę Renu na pomoc 1 DPD. Brygada zmuszona była walczyć z niemieckimi czołgami bez sprzętu ciężkiego.

KONFLIKT Z BRYTYJCZYKAMI

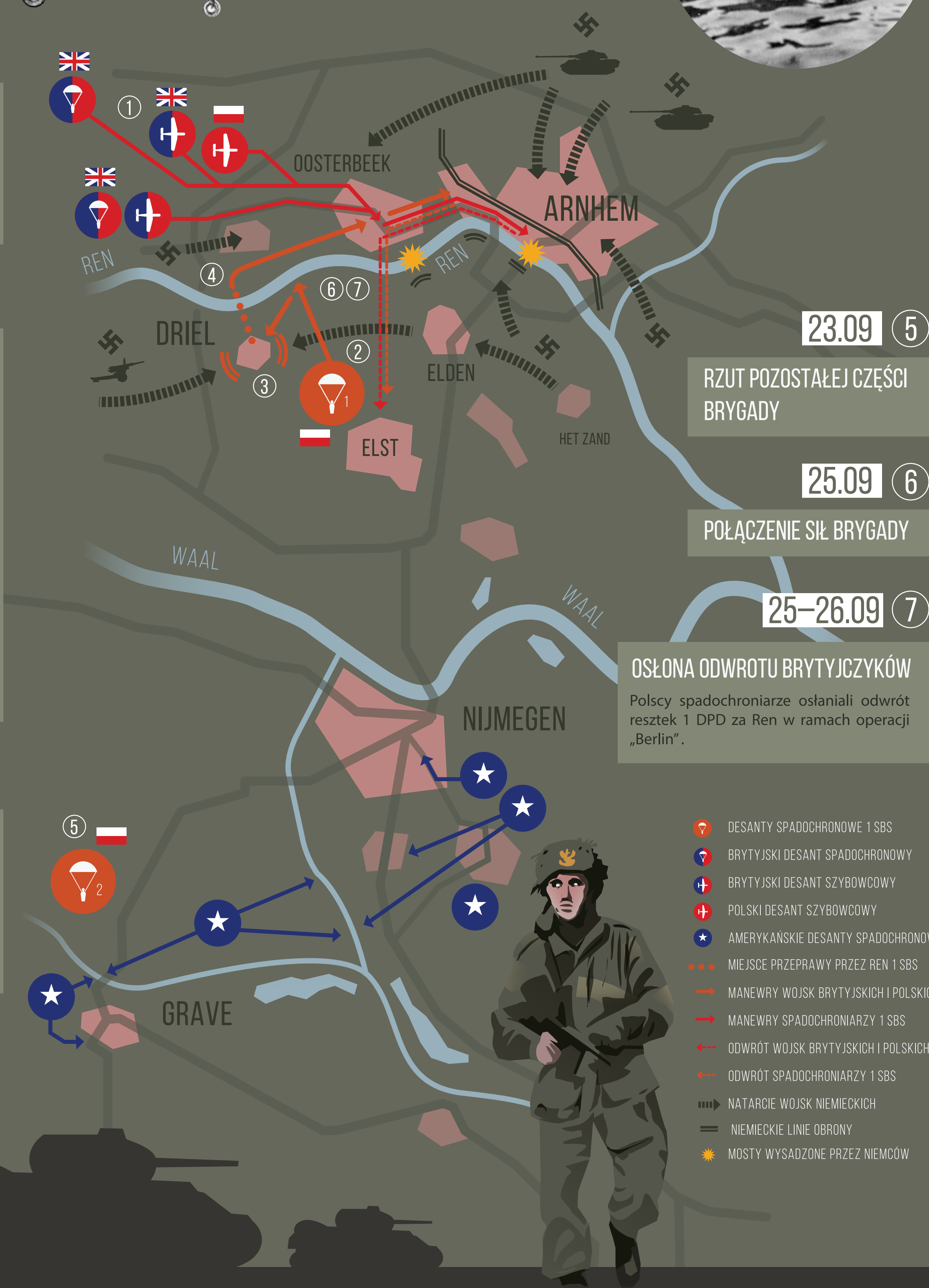
24 września 1 SBS połączyła się z XXX Korpusem. Dowódca gen. por. B. Horrocks zdecydował, że batalion polskich spadochroniarzy ma forsować Ren pod dowództwem młodszego rangą brygadiera B. B. Waltona. Stanowisko Sosabowskiego wobec planu operacji zostało zignorowane.

1 SBS POD KOMENDĄ BRYTYJSKĄ

Po wycofaniu spod Driel 1 SBS została skierowana do Nerloon nad Mozą, gdzie podporządkowano ją dowódcy brytyjskiej 157 Brygady Piechoty.

17.10

WYCOFANIE 1 SBS DO WIELKIEJ BRYTANII

23.09 5

RZUT POZOSTAŁEJ CZĘŚCI BRYGADY

25.09 6

POŁĄCZENIE SIŁ BRYGADY

25-26.09 7

OSŁONA ODWROTU BRYTYJCZYKÓW

Polscy spadochroniarze osłaniali odwrót resztek 1 DPD za Ren w ramach operacji „Berlin”.

- DESANTY SPADOCHRONOWE 1 SBS
- BRYTYJSKI DESANT SPADOCHRONOWY
- BRYTYJSKI DESANT SZYBOWCOWY
- POLSKI DESANT SZYBOWCOWY
- AMERYKAŃSKIE DESANTY SPADOCHRONOWE
- MIEJSCE PRZEPRAWY PRZEZ REN 1 SBS
- MANEWRY WOJSK BRYTYJSKICH I POLSKICH
- MANEWRY SPADOCHRONIARZY 1 SBS
- ODWRÓT WOJSK BRYTYJSKICH I POLSKICH
- ODWRÓT SPADOCHRONIARZY 1 SBS
- NATARCIE WOJSK NIEMIECKICH
- NIEMIECKIE LINIE OBRONY
- MOSTY WYSADZONE PRZEZ NIEMCÓW

SOSAB

GENERALĄ BRYGADY
STANISŁAW SOSABOWSKI
1892–1967

SCHYŁEK ŻYCIA

General Sosabowski przez 17 lat pracował w fabryce jako magazynier. Nie otrzymał generalskiej emerytury i aby utrzymać rodzinę musiał ciężko pracować fizycznie.

1892

Urodził się 8 maja 1892 w Stanisławowie.

MŁODOŚĆ

Od 1909 był członkiem Organizacji Młodzieży Niepodległościowej „Zarzewie” i Armii Polskiej.

Dowódca 24 Polskiej Drużyny Strzeleckiej w Stanisławowie.

Od 11 listopada 1911 organizował skauting w Stanisławowie i pełnił funkcję komendanta hufca w rodzinnym mieście.

II RP

1 listopada 1918 rozpoczął służbę w Wojsku Polskim. 15 listopada uzyskuje stopień kapitana Wojska Polskiego.

W okresie międzywojennym pełnił liczne funkcje dowódcze oraz był wykładowcą w Wyższej Szkole Wojennej.

+ 1967

Zmarł 25 września 1967 w Wielkiej Brytanii. Jego ciało sprowadzono do Polski i pochowano na cmentarzu na warszawskich Powązkach.

09

We wrześniu 1939 r. jako dowódca 21 Pułku Piechoty „Dzieci Warszawy” odznaczył się podczas obrony Warszawy.

Po kapitulacji przedostał się do Francji, gdzie objął dowództwo nad piechotą dywizyjną najpierw 1 Dywizji Piechoty, a następnie 4 Dywizji Piechoty.

Po klęsce Francji przedostał się do Wielkiej Brytanii, gdzie stworzył i objął dowództwo nad 1 Samodzielną Brygadą Spadochronową.

17-26
09

Dowodził 1 Samodzielną Brygadą Spadochronową w bitwie pod Arnhem.

Gen. Sosabowski został niesłusznie obarczony winą za niepowodzenie operacji Market Garden. Bez należytego zbadania przyczyn pozbawiono go dowództwa nad Brygadą Spadochronową i mianowano inspektorem Jednostek Etapowych i Wartowniczych.

27
12

Oficjalnie pożegnał się ze swoimi żołnierzami.

1939

1940

1941

1944

SURGE POLONIA!

SZTANDAR BRYGADY

Pierwszy sztandar dla 1 SBS był prezentem od 1 Brytyjskiej Dywizji Powietrzno-desantowej – został przekazany 21 listopada 1942. Z uwagi na przeznaczenie Brygady Sosabowski poprosił o sporządzenie sztandaru w Warszawie. Na wykonanym potajemnie sztandarze umieszczono hasło „Surge Polonia” (łac. „Powstań Polsko”).

NA HEŁMACH NANOSZONO ZNAK POLSKIEGO ORŁA WOJSKOWEGO FARBĄ BIAŁĄ (OD 1942 ŻÓŁTĄ).

HEŁM

1 Samodzielna Brygada Spadochronowa używała hełmów:
- w czasie szkolenia obowiązywały hełmy treningowe (gąbczaste lub kauczukowe)
- w warunkach bojowych brytyjski hełm spadochroniarzki AT Mk II.

Regulaminowym nakryciem głowy w 1 SBS był beret koloru popielatego, na którym znajdowały się dystynkcje oraz orzeł wojskowy.

OPORZĄDZENIE

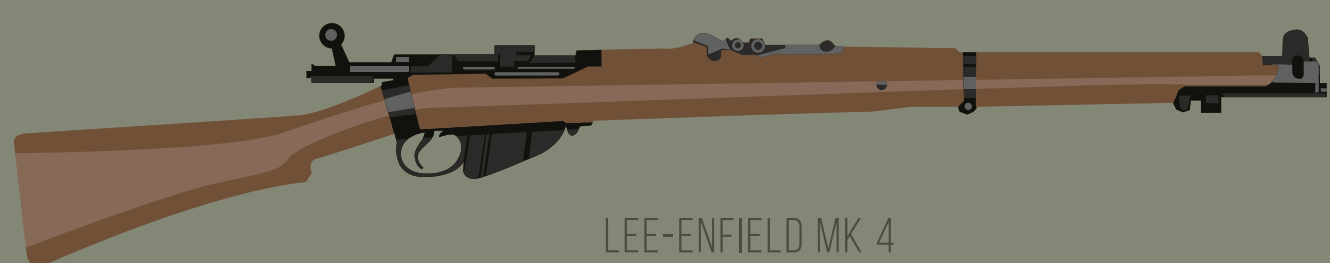
Oporządzenie żołnierzy 1 SBS składało się z pasa głównego, szelek i ładownic piersiowych.

UZBROJENIE

Podstawowym uzbrojeniem żołnierzy 1 SBS były brytyjskie pistolety maszynowe Sten. Inną stosowaną bronią indywidualną były karabiny Lee-Enfield Mk4 (również w wersji dla strzelców wyborowych z celownikiem optycznym No 4 Mk1 lt). Używano także pistoletów maszynowych Thompson. Kadra posiadała broń krótką: pistolety Colt M1911 lub Browning HP. W 1 SBS używano noży Fairbairn-Sykes, granatów woreczkowych i granatów ręcznych No. 36M.

STEN

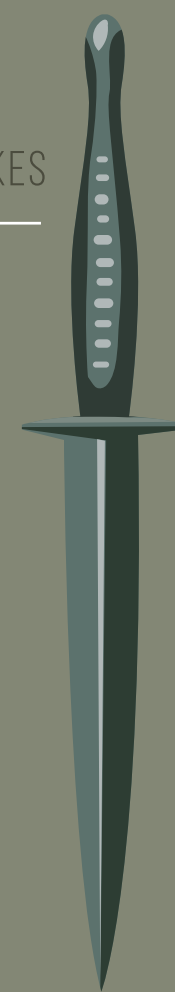
LEE-ENFIELD MK 4

KM BREN

FAIRBAIRN-SYKES

POLAND

ODZNAKI

Znakiem wyróżniającym 1 SBS spośród innych polskich jednostek był ustanowiony zarządzeniem Naczelnego Wodza dnia 21 czerwca 1941 Znak Spadochronowy. Prawo jego noszenia mieli przeszkoleni żołnierze spadochronowi oraz obcokrajowcy przeszkoleni przez Polaków.

Na początku 1942 Naczelnny Wódz wprowadził dla oddziałów spadochronowych na kołnierzu kurtki i płaszcza wyhaftowaną sylwetkę spadochronu.

POJAZDY

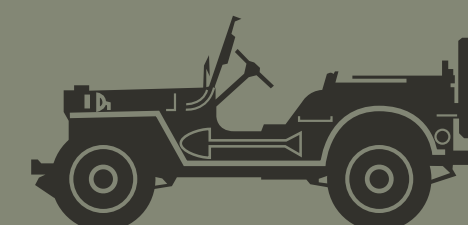
Brygada dysponowała wieloma środkami transportowymi.

Rzutem naziemnym (lub morskim) transportowano ciężarówki (m.in. Bedford, GMC, Peugeot).

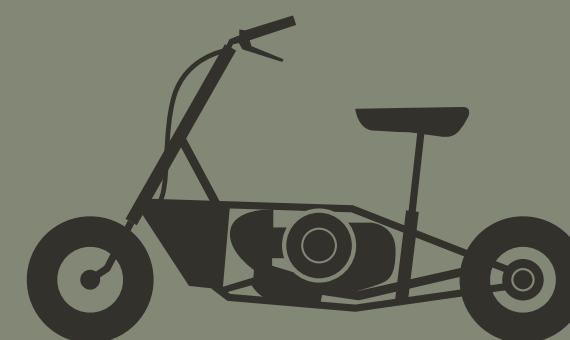
Rzutem powietrznym – jeepy (transportowane szybowcami) oraz motorynki i motocykle (m.in. Excelsior Welbike, zrzucone na spadochronie w zasobnikach).

BEDFORD

JEEP

EXCELSIOR WELBIKE

BRONŃ WSPARCIA

Broń wsparcia drużyny stanowiły ręczne karabiny maszynowe Bren. Główną bronią przeciwpancerną były granatniki PIAT.

Ze względu na swoje przeznaczenie żołnierze Brygady byli przeszkoleni w zakresie obsługi broni niemieckiej oraz przedwojennej broni polskiej, będącej na wyposażeniu Armii Krajowej.

ARTYLERIA

Brygada w swoim składzie posiadała jeden dywizjon artylerii lekkiej oraz jeden dywizjon artylerii przeciwpancernej.

Były to:

- amerykańskie haubice górskie kal. 75 mm.
- brytyjskie armaty 6-funtowe.